

Hebrew Writers Association in Israel

נעלה את הוראת הספרות בראש דאגתנו

Author(s): עזרא המנחם

Source:

Moznaim /

מאזנים

Vol. No. / 1958), pp. 97-98 ינואר 'ו' ב' (טבת תשי"ח

Published by: Hebrew Writers Association in Israel

Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/23837464>

Accessed: 22-04-2018 09:20 UTC

Your use of the JSTOR archive indicates your acceptance of the Terms & Conditions of Use, available at <http://www.jstor.org/page/info/about/policies/terms.jsp>

JSTOR is a not-for-profit service that helps scholars, researchers, and students discover, use, and build upon a wide range of content in a trusted digital archive. We use information technology and tools to increase productivity and facilitate new forms of scholarship. For more information about JSTOR, please contact support@jstor.org.

Hebrew Writers Association in Israel is collaborating with JSTOR to digitize, preserve and extend access to *Moznaim* / מאזנים.

JSTOR

<http://www.jstor.org>

ומכאן אותה נהייה של הנועה העתידה להיות מחר מורה כשהיא נתפשת במסלף לאוניברסאליות, ואינה מעלה על דעתה כי היא חייבת להכיר קודם-כל את סיפורי דבורה בארון שלה, וערכים בשירה ובפרוזה המקורית, שעם כל היותה מותנית, לעתים, בלוקאליות מסויימת, הרי לפי טיבה וערכה האנושי היא לא פחות אוניברסאלית מזו שאותה נערה דוגלת בה.

העציבה למדי העובדה, לא רק לגבי הסופר העברי אלא לגבי כל אדם משכיל בישראל, שסופרים דגולים אינם נקראים, ואפילו את שמם לא שמעו. אין להרתע, איפוא, מלבקר בחריפות יתירה את המצב הקיים, כפי שהוא משתקף בהקלטות, ולנתח את גורמיו. איני יודע אם כאן המקום להציע תיקונים, אך אין אנו פטורים מלראות את חומרת הבעיה. שאלתי נער אם מכיר הוא סופרים מסוימים טובים — והמדובר בספרים טובים בהחלט, שכל ספרות יפה בעולם יכולה להתגאות ולהתברך בהם וביצוריהם! — ולא ידע להשיב לי דבר.

דומני שאצדק אם אתנחם קימעה בזה שאחזור ואומר כי ההקלטה לא שיקפה כראוי את שכבות הנוער והצעירים המצויים אצל הספר העברי הטוב. ישנם חוגים לספרות בבתי-ספר תיכוניים, שנתגלו ליד אירגוני נוער ומפלגות, שדיוניהם ובקיאותם עולים על אלו שנתגלו בהקלטות. עמדתו על כך תוך שיחות עם החוגים הנ"ל כאשר ערכתי את חוברות „לקורא הצעיר“. אני מכיר סופרים שקיבלו מכתבים לרוב מנועה קורא, מן העיר ומן הכפר, על ספרים או ספורים שעוררו הד בלבם; כי במידה שהיצירות משוכחות, ובמידה שמורים נבונים יודעים להמליץ עליהן, הרי שיש להן הד וגמול ליוצר.

כל נפסח על עלבונה של השירה העברית. הקיטרוג כלפי הנוער המתכחש לה בעינו עומד. רווחת הדעה, ויש לה על מה לסמוך, שאין הנוער מחבב שירה, אינו נוקק לה, אינו טורח ללמוד אותה, וכמובן שאינו יודע להעריכה כמו. אפשר שהדברים נשתנו גם בעולם, שבו קיימת העדפת המדע הרחום לכוחות ההרס. ואנו הכרנו עדיין סטודנטים ומשכילים שבפיהם שגורים פרקי שירה של טובי פייטינגו. חברי לשיחה הגיבו בחריפות יתירה לגבי מורינו לספרות והדגישו את כשלונם בהקניית ערכי הספרות. אך מתעוררת הבעיה ביחס ללימוד ספרות ההשכלה, שלטענת מורים ותלמידים — טענות נוקבות! — הפרונו בגדישת חכניתה שהשניאה את הספרות העברית על לומדיה; וכתוצאה מכך, וגם מחוסר פנאי, הביאה לידי פסיוה על החיוב הרב והחיוני שבספרות העברית החדשה.

עזרא המנחם / נעלה את הוראת הספרות בראש דאגתנו

דומה כי אין לכם בעיה שמסקנותיה נהירות וברורות מראש כבעיה זו. אין לכם בית-אב שלא חזה מבשרו את חומרתה. אולם ענין זה שאנו דשים בו, בינינו לביני עצמנו, וכן בציבור ובחברה, הסיפול בו והתגובה עליו נהפך לדבר שבשיגרה ואנו פוטרם עצמנו מתשובה במשיכת-כתף שיש בה משום השלמה. על כן דבר בעתו הוא המישאל שערך המדור לספרות ב„קול ישראל“. הואיל והדברים נשמעו בקול רם, כהווייתם, מפי הנוגעים בדבר, אולי תעלה מתוכם אותה אמת שאנו מבקשים, האמת כולה, עד שלא יימצא אדם בתוכנו שלא יתן דעתו עליה ולא יבקש להסיק מסקנות.

צדדים רבים ושונים לפרשה זו. קודם כל, התקופה, זו המספקת במידה מסחררת חומר קלוקל שאין אדם בתוכנו משוחרר הימנו, כי אין לכם אדם שלא יעיף עין, ביוזעים או בלא יודעים, על השפץ הרע הזה המתגולל על המדרכות ברחובנו. ואם המבוגרים נצודים, צעירים, נערים רכים, על אחת כמה וכמה. בנדון זה כמונו ככל הגויים. אמנם, אין זו נחמה, אבל זהו כיום פרצופו של עולמנו.

בין השאלות ששאלו המראיינים היתה אחת שהופנתה אל הספרנים: האם היתה קיימת מצדם הכוונה כלשהי בקריאה. המשיבים טענו, כמובן מאליו, שקיימת הכוונה. אבל אנו יודעים שזו איננה אותו טיפוס של ספרן שראה בתפקידו יעוד, שוב אינו מצוי בימינו. וזכרנו: בספרית בית-העם בירושלים, שהיתה קיימת בילדותי, עמד ליד הדוכן הספרן הותיק יחיאל כהן (לפני שנים אחדות נפטר בשיבה טובה בפתח-תקווה). הוא היה טיפוס מובהק של ספרן שחינך רבבות ילדים לקריאה טובה, להבהנה טובה, לטעם טוב. אל דמות כזאת אנו מתפללים.

אולם לפני הספרן בא המורה לספרות בבית הספר. כלום המורה לספרות נבחר לתפקידו בשל סגולותיו וטעמו הספרותי המשופר? דומני שאין הדבר כן. תשובה נמרצת בנדון זה השיבה אחת הנשאלות. היא אמרה: המורה שלה לשעבר לא חיבב עליה את הספרות, ואילו המורה החדש משתל

לעשות זאת. הוראת הספרות, כנכס שאין ערוך לעשרו בכל נתיבות החיים ותהפוכותיהם — צריכה תיקון.

לצערנו, הופנו כל הבלטיטראות כלפי הספרות העברית. רשאי איפוא סופר עברי לשאול את עצמו עתה: למי אני עמל? התשובות ששמענו מביאות אותנו לידי מחשבות עגומות. יתכן ומצויים בקרבנו סופרים שהחלו לפשפש במעשיהם, ביצירתם, שמא צודקים נערים טובים אלה. שמא תש כוחה של הספרות העברית, נושאה בלו מיושן, לשונה עבר זמנה — והרי כך או בערך כך השיבו המשיבים, כולם כמעט פה אחד, מלבד קול אחד שנשמע מפי תלמידה בסמינר שמיד קרא אחריו קול שני: שוביניזם! כלו כל הקיצין.

ענין זה מן ההכרח שיחזיר אותנו אל הוראת הספרות ונשאל את עצמנו: מה חוצץ בין הספרות העברית לבין הנוער של דורנו? לפנינו היינו טוענים כלפי ספרות ההשכלה שרמתה האמנותית ירודה והלשון שטופה מליצות, אלא שהנושאים בהם עסקה ספרות זו היו מאלה הקרובים לבית ישראל. היום שומעים אנו מפי הנוער זמירות חדשות. עיפה נפשם לנושאים היהודיים-לאומיים והוא נושא נפשו לבעיות אוניברסאליות. על הרמה האמנותית של עגנון והזו לא ידעו לומר דבר, וכאן, חושש אני, עיקר הצרה. אין קיימת בנוער, המדובר במרביתו, כל הבחנה בין ספר לספר, בין סופר לסופר. טעמו הספרותי לקה ליקוי שאין לו תקנה, שלולא כן לא היו פוסלים את עגנון ואת הזו לקריאה בטענה שהנושא אינו מוצא חן, הלשון, וכדומה, וכנגדם מעלים על גס ספרים שהנפש סולדת מהם.

נדמה לי שכדי שנוכל לתקן מעוות זה, עלינו להעמיד בראש דאגתנו את הוראת הספרות בבתי-ספרנו על כל הכרוך בה.

ש. שפאן / קצת סניגוריה

באור מנסרת הקסיגוריה החמורה. המישאל „מה קורא הנוער?“ חשף מצב רוחני ותרבותי מורע. לאמתו של דבר גילה מה שהיה גלוי ומורגש גם קודם לכן. אני חושב, שבשביל מחנכים ואנשי-תרבות היו אשליות רבות בתחום זה. הסתכלות קלה ברשימות הספרים המתפרסמים בתקופה האחרונה ובהפצתם יכלה להביא בנקל לתוך מעגל-הראייה את כל מה שהעלה המישאל.

אף על פי כן אין לבנות בנין מוצק על תוצאות המישאל, והוא טעון בדיקה וביקורת מצדדים שונים. ראשית כל לא שיקף נכונה ובמידה מספקת את השכבות השונות של הנוער הלומד והעובד. הנוער הלומד העירוני (פתח-תקה אינה טיפוסית מבחינה זו), זה המתחנך באלפיו בבתי הספר הגדולים והחשובים בתל-אביב, בירושלים, בחיפה לא נכלל במישאל זה. ויש יסוד לחשוב, כי תשובותיו של נוער זה יכלו לשנות לא במעט את התמונה. הוא הדין בבתי המדרש למורים. איני מכיר את הדברים מקרוב, אבל יש לי הרגשה, שבסמינר הקיבוצים מקדישים תשומת לב מיוחדת לטיפוח היחס אל הספרות ואל הקריאה בדברי ספרות. ואפשר שכן הדבר גם בסמינרים אחרים.

אבל מה שאני רוצה להעיר, כדי לרכך במקצת את הרושם הקשה של המישאל, הוא, שיש להביא בחשבון מצב נפשי מיוחד של נוער הנשאל במפתיע על דבר קריאתו וזכירתו ויחסו לספרות שקרא. ברגע הראשון יורדת על הנער או הנערה הנשאלים מעין תדהמה של אטימות והם נתונים בזרועות השכחה. לרוב זוכרים רק את הספר האחרון, או את שני הספרים האחרונים שקראו, או את הספר שהשאריר רושם מיוחד, משום שדנו בו במיוחד בכיתה או ב„תנועה“. זוהי תופעה פסיכולוגית רגילה. בדומה לזה הוא המצב הנפשי של הנשאל הצעיר גם כשהדבר נוגע לביקורים בתיאטרון או לראיית סרט-קולנוע. רק שיחה מפורטת יותר, או הזכרת שמות של סופרים וספרים וכדומה, יכולה להעלות מ„תהום הנשיה“ הרבה חומר שנעלם מעיני הנשאל ברגע הראשון.

אולם אם רוצים ללמד קצת סניגוריה על מיעוט הקריאה של הנוער, יש להבליט בראש וראשונה את „חוסר הזמן“, או „חוסר הפנאי“ אצל הנוער הלומד. מצב בית-הספר התיכון כיום, תכנית הלימודים שלו ושיטות ההוראה בו אינם מניחים הרבה לקריאה חפשית מתוך „הלך-רוח“ חפשי ומתוך בחירה ובירור שבענין. הוסף לכאן את הספורט, את הקולנוע, את „התנועה“, את העתון עם הסנסציות שלו, בין שהן על רקע „סערות הזמן“ ובין שהן בתחום קשיי חינוך ולבטיהם — ויתגלה לך שבאמת לא נשאר הרבה לאותה „קריאה“, שבדורות קודמים סחפה את נפש הצעירים ומילאה אותם מאוויים